

تۈرك يۈردى

تۈرك اومباقلرى مركز ھېيتى طرفندە نشر اولونور

جلد ۴

ايلول ۱۹۲۶

نومرو ۲۱

انقر بک مختلف معنای

۸ تموز ۱۹۲۶

— ۳ —

باش قائفه ایله یوقاری دیوانخانه یه چیقدیغمزده بک افندی، (صاقل شریف) اوطه سنک اوکنده طورمش، بر شیر او قومقله مشغول ایدی. کورور کورمن طوردق. چونکه آرتق یورونلر.

داها کوچوکلکمدن بری بیلیم. قارا کلک اولمه سندن طولانی بو اوطه نك کیجه لی، کوندوزلو ایچنده قندیل یانار. اوکندن قورقه قورقه کچردم. ایچریده انسانی چارپار، اورور، اولدورور برشی وار سانیردم. اسمندن ده برشی آکلایه مازدم. اوت، صاقلک نه اولدیغنی بیلیردم اما بویله محرم، یانه یاناشلماز، ال ایله طوتولماز، کوز ایله کورلمز، قارا کلک بر اوطه نك ایچنده بویوک بر صوندورمه ده طورور، اوطه نك قابوسی تکیرلر، تهیللر ایله آچیلیر، اوکندن کچنجه یه قادار توجه ایدیله رک کوزلر آشاغیده، اللر کوکسده باغلی بولوندیریلیر. نوعنی یالکز بوراده کوردیکم ایچون حقنده درست بر فکر ایدینه مه مش ایدم.

بک افندی بزم آیاق پاتیردیمره آلدیرمادی بیله. دعاسنی بیتیردی، کمال تعظیم ایله کری، کری چکیلدن صوکره اوست طرفنده کی جامکانلی اوطه سنه طوغرو چویریلدی، او ائنده ایدی که باشنی دوندوردی. بنی کورونجه کولومسه دی. کولومسه مک، بو نورانی سیما یه نه قادار یاراشیردی!.. باشنده ساده بردرویش تاجی، صیرتنده بر قاشدن حیدری، آنک آلتنده ده انتاری، آیاقلرنده خفیف، اوکچهلری قالقیق ترلککر، یاواش یاواش یورور، یاواش یاواش سویلر، سویلر کن کنارلری طبرطیلانمش ماوی کوز بیکلری کولومسر، صوک درجه ده ملتفت،

صوک درجه ده ادب و نزاکت رعایت کاری ایدی. کندیمی بیلیم بیله لی قیسه بیاض
صاقاللی ایدی. بالطبع بیقلری ده سنت پیغمبری یه تبعاً اوست دوداق کنارلری
حذاسنجه کسلی بولونور، او یاشده بیهیاض دیشلری عادتاً اینجی کبی پارلاردی.
اوزمان یایمه دیش نروده؟ دیشجیلک نروده؟
بو ذات کیمسه یه اتک، ال اوپدورمز. بنی سودیکی ایچون الیه یوزمی
اوقشاردی.

جامکانلی او طه، هر کونلک او طه سیدر. قوجه قوناغک یالکز بوقسمی
اشغال ایدر ایدی. ایکی خلاق ایشلرینی کورور، امرلرینی یاپارلاردی.
بکا باقوب کولومسه دکن صوکره دکانک صوکنی هنوز کتیرمدیکی ایچون
اوله جق - الیه کل! اشارتی ویردی. باش قالفه بنی بیراقدی. چونکه چاغیرمادجه
کیمسه یاننه کیرمزدی. قوناغک اصول معاشرتنده بو نقطه لره غایت دقت ایدیلیردی.
او طه یه کیردیکم زمان کندیمی گوشه سنه او طورمش ایدی. بنی ینه یوموشاق،
ترتمیز اللریله سودی. خاطر می، مکتبدن نمون اولوب اولمادیعی صورددن
صکره بردن بره:

— سز صالی کونی اذنی چیقارمیسکریا ...

دیدی. جواب ویردم؛

— یکی پادشاه تخته چیقمشده ...

کوزلرنده بو کون بیله بر معنا ویره میه جکم بر یاریلیدی حاصل اولدی. بیلدیکم
ماویلیکی عادتاً قویولاشدی. عجیبا دوشونمک ایله دوشونه مه مک آراسنده بر حالت
روحیه نك عکسی می ایدی؟ نه ایدی؟ بر دورلو تفسیر و تأویل ایده میورم که ...
انقلاب طرفداریمی ایدی، ده کیلی ایدی؟ بو کونکی رجالدن بری ده کل که یوزینه،
کوزینه باقار باقاز مضمیری آکلاشیله بیلسین! حتی یوروشندن، او طوروشندن،
یان دونوشندن، صیرتندن، اکسه سندن، آیاق آتیشندن و یا خود آرقه و یا یوز
اوستی یاتیشندن بسله دیکی فکرک بیاضی، قیرمزیمی اولدینی کشف واستخراج
ایدیله بیلسین!

مع مافىه بو حالى چوق سورمه دى . بر قاج ئانىه يى متعاقب ينه اسكى صباحت
جهيسى يرينه كلدى ، ديدى كه :

— والدهن ده كلدىمى ؟

— كلدى افندم .

— پك اعلى ... بو كيجه بوراده سكر ده كيلمى ؟

— اوت ، افندم .

— پكى ، پكى ... آفرين ... سزى بويله ترميز ، تربيه لى بر مكتب افنديسى
وردكه افتخار ايدىيورم .

قاج كون اذن ويردىلر ؟ ..

— يارين آقشامه قادار ...

— يارين اوكله يمكنى برابر ييه لم ، اولمازمى ؟

بو ، بويوك بر التفات ايدى . درحال سوينه رك !

— امر ايدرسكر افندم .

بر نما ، كرى كرى چكىلدم ، قاپودن چيقاركن ديدى كه :

— جيغى آنه كزه سويله ييكز والده كزله برابر يمكنن صوكر كلسينلر .

— باش اوستنه افندم .

.....

— ديوانخانه يه چيقديغ زمان كيمسه لر يوق ايدى . (صاقال شريف)

طه سنك او كندن ينه كال احترام ايله فقط چابوق چابوق كچد كدن صوكره

دى كه باش قالفه تلاشلى تلاشلى مردىونلردن چيقه رق النده بر ظرف اولدينى

الده جامكانلى او طه يه طالدى . طالمه سيله برابر چيقمى بر اولدى . بويوك خايمك

نه كيتديكمده خانم افندى (ممتاز افندى) نامنده برندن بحث ايدىيوردى . ياريم

اعنه قادارده برى كله جكمش

سلامق مسافر او طه سى حقنده امرلر ويرىيوردى .

بو اسى قوناقدن اول و آخر ايشيدىردم . فقط كيم ايدى ؟ بيله ميورم .

سلاملق مسافر اوطه سنك قوناقدە معروف اولان آدى (مايىن اوطهسى) ايدى . كنىش او زمانك اصطلاحنجه آلافرانغه مفروش يعنى سديرسىز ، اركان حصيرسىز اوله رق يالديزنى صانداليه لر ، قوتوقلر ، قانا به لر ، بويوك اورته ماصهسى ، قارشىلقلى قونصوللر اوزرندە صوم يالديزلى آينه لر ، فانوسلى چالار ساعتلر ، غايت مصنع ، قيمتدار كوچوك ، بويوك آيىزە لر ، آلتون ظن ايديله جك قادار يالديزلى قالين قورنىشلره مربوط مكلف ، قات قات ، قوردونلو ايكي قانادلى ، اوزون اوزون پرده لر ، اورتولرى ايشلەمەلى سيفارە ماصه لرى ايله مزىن ايدى . اوزمانلرە چوبوق هنوز متروك اولمادىنى جهتلە كوشە لرە پارىل پارىل پارلايان بويوجك برىچ توتون طبلە لرى ، يوكسك ، كنىش ايچلرى برىچ طبلە لى طاقطوقلرە وار ايدى .

حرمدن سلاملغە قوناغك تا اورته يرندە بولونان اوزونجه ، قاراكلق بر قوريدورلە طوغروجە بو مسافر اوطه سنك قابوسى اوكنە چىقان يان بر آراقدن كچىلىردى . چوجوقلغى همان همان بو قوناقدە كچىردىكم ايچون دەليك دەشكى بىلىردم .

اوكىجە قوناقدە حقيقى بر فوق العادە لك وار ايدى . چونكە بك اقتدىيە كيچە اوطورمق ايچون مسافر كلدىكى همان كورولمە مشر كچى ايدى . همده ايكي اوچ مسافر ، بويوك بويوك كيمسە لر !.. سلاملغك ديوانخانە سنده كى بىلىم قاچ موملو آيىزە لر ، مردىونلرك دونەمچ يرلرندە اوچ موملو ايرى جام ، پاشا قشارلى يانيوردى .

بويلە بر فوق العادە لك بنم اوفاجيجق مراقى قورجالادچە قورجالادى . اوطار ، قاراكلق ، قوريدوردن كچدم . ديوانخانە يە چيقدم ، مايىن اوطه سنك قابوسى قابالى ايدى .

آياق پارماقلىرك اوجارىنە باصه رق مايىن اوطه سنك قابوسى اوكنە كىتدم . ايچرىدن برىنك سسى قوتلى قوتلى عكس ايدىيوردى . دييور ايدى كه :

— قوجه بر پادشاه ذیشانی تحقیر ایتدیله . تاج و تختی ییقدیلر ... عمر مزوار
ایسه کورورز . آهی بو ملتی طوته جقدر ! ..
بوندن اوتنه سنی دیکله یه مدم . ایچریدن کلن بر او کسوروك بنی ترس یوزیمه
جویردی . کلدیکم یردن ینه حرمه کچدم .

* *

جان قولاغیله دیکله مک ، ایشته بوکا دینیر . بن او سوزده کی (قوجه بر پادشاه)
ایله برابر (ذیشان) ی ، (آهی بو ملتی) ترکیلرینی اییدن اینی به فرق و تمیز
ایده مه دیکم حالده بونلرک حالا حافظه مدن سیلینمه دیکندن ده آشکار اولورکه او چنی ده
برداها اونو تمامتی اوزره حفظمه آلمش ایدم . حتی او کیجه ، یاتمی ایچون او طله مزه
چکیلدیکمز زمان والده مه دیدم که :

— بك افدينك مسافرلى حيزلى حيزلى قونوشورلردى . سسلرى ديوانخانه دن
طوبولىوردى .

بری ، قوجه بر پادشاه ذیشانی تحقیر ایتدیله ، تاج و تختی ییقدیلر ...
سوزم آغزیمده قالدی . والده در حال قاشلرینی چاتدی ، بکا :

— صوص ..! بر داها بر یرده سویله مه ، صو کرا سنک دیلکی کسرلر ،
دیلر قالیرسک . عتابیله خطاب ایدمک او یوم قلمی تنیه ایتدی . تنیه ایتدی اما
ذهنم بو سوزک بکا یاریم یامالاق آکلاتدینی بر تهله که دن ، باخصوص کیم اولدینگی
هنوز بیله مدیکم (ملت) ی طوته جغنی خبر و یردیکی آهدن بر مجهول وغائب
قارشینده بولونیورمشم کبی متحسس ، متأثر ، متنبه بولونیوردی .

زمانک چوجوقلق تربیه سینه و یردیکی اهمیتک فقر و ضرورتنه باقک که اون
اون بریاشنده اولدینم حالده (ملت) کله سی حقنده مینی مینی جک ، اک ابتدائی برفکر
بیله ایدینه مه مش ایدم . کندی کندیمه :

— عجبا بو (ملت) ، او پادشاه ذیشانی تحقیر ایدوب تاجنی ، تختی ییقار
کیسه لر میدر ؟ دیه صوروب طور یوردم . او یویه میوردم . حتی والده بو حالی
حسن ایتدیکی ایچون یا ناغندن بکا :

— اویو اوغلم، اویو ... یارین ایرکن قالدقوب کیده جکزر ...
دیوردی .

او، دییه طورسون، بن یته دوشونور کبی ایدم . ذهنه یر جوق سؤالر
کلیوردی :

— نه دیمشلرده تحقیر ایتشلر؟

سوزک (تاجفی، تختفی ییقیدیلر) قسمنه یاقیله جق اولورسه بویوجک برغونا
چیقارمش اوله جققلر . (تاج) ی کلین باشلرنده کوردیکم ایچون بیلیوردم . (تخت)
نه در؟ عجیا تختهمی؟ ... خاطر مه (تخته) دن (کره و مت) کبی اوطوروله جق برلر
کلیور ده کل ایدی اما (پادشاه) کلهسی دلالتیله یته کندی کندیمه بر قاج کره
شوراده بوراده او مزین، مطمئن، اطرافنی صیرمه لی، آتلی کیمسه لر قوشان
آرابه ایله یاخود سلاملق آلایلرنده او مکلف بیاض آتیه بینن، هرکسک قورقدینی
هرکسک یوزینه باقه مادینی، باقانلرک کوزینی چیقاردقلری پادشاه، همده بنم بالدان
کوردیکم کبی ایری، یاری، شیشمان پادشاه قابل دکل تختهمه اوطوره ماز . کیم
بیلیر اونک نه سوسلو، نه قیمتلی میندرلری، قولتوقلری، قاناپه لری وارددر .
آراده برده :

— بنم کوردیکم پادشاه ایسه اونک باشنده تاج یوق . فس وار، عجیا سیرایدی
کیور، دیوردم .

الحاصل اویومشم . والده صباح نمازین قالدقینی ایچون آیاغنک پیتیردیی ایله
بنده اویاندم . ذاتاً مکتبده ده عین ساعتده قالمقنه آلیشمش ایدم .

بنده آبدست آلدیم . قورولانیرکن والده کمال جدیتله دیدی که :

— راسم، صاقین آقشامکی سوزی بر یرده، مکتبده کیمسه یه سویله مه .
والله دیلکی کسرلر ...

پشیمان اولورسک، صو کرا قاریشمام !

نه بالالی سوز ایش ! ... کیمسه یه سویله مه . هله سویله میه جک اولدقدن صو کره
بن نه یه ایشیتدم ؟ او، نه دن سویله یوردی ؟

بر طوپ سسی ... بن ده بر عكس تفكر :

— عجبا ؟ طوبله می یقیورلر ؟

بر داهال..

— آنه ، ینه دونکی کبی طوپلر آتیلور ! آرتیق هر کون آتيله جقمی ،

— یوق ... یارین آقشام بیتر .

— ینه پادشاه ایچونمی آتیلور ؟

باشيله تصدیق ایتدی .

— یکی پادشاه ایچونمی ، یوقسه اسکیزی ایچونمی ؟

ینه باشنی (حسبنا الله) ! دیر کبی صاللایه رق ، آغیر آغیر طاریلیر جه سنه :

— یکیزی ایچون سکا بن بویله شیرله اوغراشمه دیمیورمی یم !

— بونلری ده کیمسه یه سویله میه می ؟

حدیدانه :

— سورمه ، سویله مه ! سورارلر سه جواب ویرمه ؛ سویلرلر ایسه دیکله مه !

.....

بوناصل شی ؟ ... هم یاپیورلر ، یقیورلر ، صوکراسن سویله دکمی دیلکی

کسیورلر ! فقط هر حالده والده بر شی بیلیورکه بکا بویله صیتی صیتی تنبها تده

بولونیور . بنی چوق سور اولدیغنی بیلیم ؟

کوریلیورکه ایلک (سانسور) لرم آراسنده والده ده موجود !

* *

اوکون ، اوکله دن صوکر ا قوناقدن چیققدق . بک افندی صباحلین کیتمش

ایدی ، اوکله یمکنی برابر ییه مدك ، حتی کیتمه دن اول حضورینه چیقدیغمده

بو وعدینی او بر اذن زماننده انجامز ایده جکنی بزه کولومسه مه لری ، اوقشامه لری

ایله تلطف و تطیب ایدهرک سویله دی . قرق ، الی غروش قادار چیل پاره لر

ویردی . چالیشمه می ، افندی ، بک اولمامی تمنی ایتدیکنی تکرارلادی .

سلاملق طرفنده کی بینک طاشندن بیکیرینه بینهرک آغالرک بر ایکیزی آرقه سی

صیرا یورودیکی حالده قوناقدن چیقیدی . غالباً او دورده (رتبه اولی صنف اولی) رجالی آرابه یه بینهرک مأموریتلری باشنه کیتمزلردی . قوناقدن تک آتلی بر آرابه وار ایدیسه ده حرمه مخصوص ایدی .

آنهم سوقاقدن آرتیق المدن طوتما یوردی . هم وقت ایرکن ، هم ده بر آقشام اولکی دنکارنک ، طالفه طالفه ازدحام یوق ایدی . یالکز صارینک بر اوجی جوزوک ، لاطاسنک صول طرفی شیشیک ، قالین صوبالی ، صوفتار ، یوبازلر ، پیرپیری قیافت کلخان بکلری ، دیزلکنک اوجقورلرینی باغلایه باغلایه کیدن طولومباحی سردن کچدیلمی ، طاله قیلیچ ضابط بوزوندیلری ، ایکی النک ایکیشر پارماغی آغزنده ایصلیق اوتدوران اصناف چراقلری ، قاصاطوره سی ایپله باغلی ، یانپوری فسی ضبطیه اقرادی آرادن صیراده کورونیوردی . بر کون اولکی باشی بوزوقلیلق طاوسامش ایدی .

والده اوکون بر دها (سلطان سلیم) قادار بنی کوتوره جک ایدی . چونکه برابرنده مکتبجه طانیلمش ولیسی ویا ولیه سی ایله کله یین چوجوقلر جزا دیده اونق مکتبک نظام اساسیسی مقتضیاتندن ایدی .

براز دیکلندک ، ایکندی طوپلریله برابر یوله دوشدک . زواللی قادین اوده یوله بکا آغزیمی صیقی طوتماقلم ایچون نصیحتلر ویریور ، عادتاً یالوار یوردی بن ایسه سر صاقلامق نه دیمک اولدیغنی بیلیمیه رک کندیسنه تأمینات ویریوردم . او یله یا .. بن اوزمان ایکی دوداق آراسندن چیقان ، شایع اولور . حکمت مسلمه سی نه بیلیردم ؟ بوندن ماعدا (سر) دییه نه یه دیرلر . اونی بیله فرق وتمیزدن عاجز ایدم .

مکتبک ده میر قاپوسی اوکنده النی اوپدیکم آنده ینه :
— دیدکلرمی اونوتمه ! ...

تنبیهی ویردی . بنم بری اوکه ، بری آرقه یه کیدن آیاقلرمدن متولد اهتزازلی یوریشیمی براز سیرایتدکن صوکر ا دوندی کیتدی .
مکتبک یوکسک ، مرمر مردیوننک بینک طاشی اوزرنده طوران مبصر ،

بكا اليه بورادن چىقمقلمى اشارت ايتدى . يانە وارير وارماز اوزرىمى صىقى
صىقى يە يوقلادى . اورادن ديوانخانىە مدخلى اولان ديره كلى طاشلغە چىقىلير .
بورادەدە مدير طور يوردى .

بكا دقتلى دقتلى باقدقن صوكره ؛

— طوغرى تنفسخانىە !

ديدى . طوغرى وجە كىتدم . بندن اول كلن اون اون بش آرقە داش جىويل
جىويل قونوشيورلردى . درحال آرالرينە قارىشدم . قارىشدم اما مصاحبەلرينك
يارىسنە ايرىشمىش ايدم . برى دىيور ايدى كە :

— كىجە قومشويە كىتكە . افنديسى دىمىش كە ؛ آرتىق دنيا بوزولدى ، چوق

فقالقار اولەجق !

او آندە ، معهود سوز دىلك اوچنە كلى . فقط والدهنك تنبىهى دە ذهنمدە
هر حالده تازەلندى .

بر دىكرى :

— محلهلردە بوتون اولرى دىكلە يورمشلر ، ضبطىلر بزم محله قهوه سىندن
اختيار موسى افندي آلوب ضبطىە قابوسنە حبسە كوتورمشلر دورلو دورلو لافلر
سويلە يورمش ...

ايچمدن :

— مطلقا دىلنى كسرلر !

ديدم .

بر اوچونچىسى :

— بزدهدە نە خالەم اويودى ، نەدە بويوك آغابكم .

دودنچىسى :

— يىكى پادشاهى كورمشلر .. اوزون بويلو ، (اللريلە دوداقلرينك كنارندن
اوزونلغنى كوسترەرك) ناح ! بويلە قاپ قارا بىقلى ... صيرمالى ، قىليجلى ايمش ...
اسكىسنى سرايندن چىقارمشلر ..

بن يئەنە ايچىمدىن :

— چىقارما مشلر ، تاجى ، تىختى يىقمىشلر !

دەيۈردىم اما اظهار ايدە مېۈردىم . بونىكلە برابر باشقە برسوز بولوب سويلەمەدېكم
ايچون زىادە سويلە صبر سىز لانيۈردىم . حق ايچىمىزدىن بىرىنىك :

— چوچوقلر ، اسكى پادشاهى ملت مجلسى ايچون ايندىرمىشلر .

دەينىچە قيل قالدى ، آغزىمدىن قاچىرە جق ايدىم . لىكن آنە مى پىك سۈدىكم
هنوز يارم ساعت اول آيرىلدىغىم ايچون آنىك خيالى كوزلر مىك او كىندىن كىتمە يوردى .
(ملت مجلسى) ... بونى دە ايلك دفعە ايشىدىيۈردىم . كرچە مەكتىبە آرادە
صيرادە :

— بونىكون مجلس وار !

سوزىنى ايشىدىر ايسە مدە ، ناصل شىدر ، بىز چوچوقلر ايچون آكلامق احتمالى يوق
ايدى . مەكتىبك اوتەكى دائىرەسى دىۋانخانىە سىندەكى بويوك اورتە اوطەنىك اوزرىندە
(مجلس اوطەسى) دىيە بىر لوحە آصىلى طورور اما ايچىندە نەۋار ، نەلر اولور ؟
نەبىلىر ، نەدە دوشونور ايدىك ! ... باخسوس چوچوقلق تىربىەنىك بىرنىچى قىدەمە سىندە
بولونىۈر . مەكتىبە قاپالى قالدىغىمىز ايچون دىنيادىن بى خبر كىچىنىۈر ايدىك . او قودىغىمىز
كىتابلردە : (شىروط صلاة) ، (حكايات مەنتخبە) ، (جەم و طرەح) رسالەسى ،
قرآن جزۋلرى كىبى ابتدائىيات ايدى . بولوندىغىمىز (مەحيط) ايسە قورقودىن بوزىنە
بىيلە باقە مادىغىمىز بىر مەدىر ايلە آغالقدىن كەلە ، كوشكىلى قىدمىلىرىندىن بوزمە ايكى
اختياردىن ، و كىل خىرج (حسين بابا) دىن ، طەماخانىە ، قوغوش خىدمە سىندىن ، عىن
مەحيطە تابع ، افرادى آز ايكى صنف آرقە داشلردىن ، مەكتەب امامدىن ، درسدىن
ماعدە بىرشى سويلەمىز صارىقلى ، صارىقسىز خوجالردىن ، قابۇجى كور (على)
آغادىن ، آشچى باشى (دىلى محمد) دىن مەتشكىل ايدى . بوندىن اوتەسى دىۋار ،
تەنفسخانىلر ايلە مەذا كىرە خانەلر كى پنجرەلرىنىك آلت قىسملىرى قويۇش بوزمەلى
بىز پانچورلرلە قاپادىلىش اولدىنى ايچون دىۋارلر كى خارچىندە سوقاقدە كىدنلردىن
بىر بابانچى كورمىك ايسە تەنىلسە پنجرە ايجلرىنە چىقوب اوست طرفدەكى آچىق جاملر

آرقه سندن باقق ، باقینمق ایجاب ایدردی . حال بو که (دارالشفقه) نك اوزمانکی صیقیلنی آراسنده بو طرزده بوی کوستره جك ایچمزده فرد واحد یوق ایدی . خارجله مناسبتمز آیده آنجق بر کون ایدی . بعض کونلرده نمازدن سوکرا امام محرابه آرقه ویره رک یاریم ساعت قادار وعظ ونصیحت ایدر ، آراده صیرادهده مدیر بزی دیوانخانهده صف ایدم رک چالیشمق ، تربیه ، اطاعت کبی مباحث معلومه اوزرندن نطقلر سویلردی . بو وعظلرله بو نطقلر محتویاتک ده (تمجید پلاوی) فقره سنی آکدیرر شیلردن مرکب اولدیغنی البته سز بیله آکلامشکزدرد .

(پادشاه) ک ده نه اولدیغنی ، بن بالذات کورمه مش اولسه یدم ، آرنالوودک مملکتی جوارنده کی طاعه باقوب باقوبده :

— پادشاه ، بزم بو طاغدن ده بویو کمی ؟

دیدیکنه بکزرر . برتصوره طاقیلوب قاله جغمده شبهم یوقدر . بناء علیه اطرافندن نه اوکره نه ییلمک ممکن ایسه جمله سی او بر کون ایچنده کی — اکثریسی یاریم یا ملاق بیله آکلامق احتمالز اولمایان — کوردکلر مز ، ایشیتدکلر مزدن عبارت قالیردی . از جمله قوناقدده مسافر او طه سندن طویدیغ سوزی بوتون شمولیله قاوارامق سویله طورسون ، قییسندن بیله سورتونوب کچه میوردم . زدهده قالدی ، که یاریم عصری متجاوز بر زماندن بری بزی حالدن حاله صوقان (ملت مجلسی) مفهومی قاوارامق ! او دورده بز ده کیل ، عوامک بوتونی ایله برابر خواصک بر بویوک اکثریتک بیله قاوارایه مامش اولدقلرینی نه دن سوکرا آکلادم . حتی (عبدالعزیز) ی بو مقصدله یعنی ملت مجلسی تأسیسی فکری ایله خلعه موفق اولان (ارکان اربعه) ویا (متفق) دن اوچنک ده بو بابده راجل اولدقلری بالا آخره نشر ایدیلن (خاطرات) لرله میدان ثبوت و ارمشدر . هر نه ایسه ! ...

جدا سویله یورم که (ملت) سوزی اولماسه ایدی ، آرقه داشک سویله دیکی (ملت مجلسی) کبی یو وارلاق بر ترکیبی خاطر مده طوته مازدم .

*
*
*

او آقشام مدیر بزی ینه دیوانخانه یه دیزدی . اوزون اوزادی یه ینه اسکی

مبختلردن دم اوردی. بزی ینه اوچ دفعه (پادشاهم چوق یاشا) دییه باغیرتدی.
فقط آرا یرده دیدی ایدی که :

— افندیلر، بوراسی مکتبدر. بورایه کیریلدیمی طیشارده کی طیشارده،
ایچریده کی ایچرده قالیر. درس لر کزدن ماعدا نه حقنده قونوشورسه کز، خبر
آلیرم، خبر آلیر آلمازده جزاسنی ویریرم. باق !
بو (باق) تمنا پارولاسی ایدی. تمنالری باصدق.
(آرش !)

بو (آرش) ده هر کس کند ییرینه کیده جکدر، یوریکز، معناسنه در.
هر کیجه یاتسی نمازینه قادار طیقیلوب قالدیغمز مذا کره خانه لره طوغرو یورودک.
آکلاشیلدی یا، پادشاه، ملت، ملت محاسی، آه، ذیشان، قیقم کله لرینی تفوه
ایتمک ممنوع !

ممنوع اما بورایه کلدیم کله لی ایچمده طاووق ده بهله نیر کبی بی آرام طوران
او سوزی، هیچ اولمازسه اک زیاده سودیکم بر آرقه داشه ده اصوله، فیص کجدی.
قیلندن سویله میه می؟ چونکه سوز، معناسنه عقم ایرسین ایرمه سین بنم ناصل یکی
ایشیتمش اولدیغم تاب تازه برسوز، ایسه اونک ده، بوتون آرقه داشلرک ده یکی
ایشیده جکلری بر سوز ده کیلمی؟ باری اوده، ترفنده سنی کسین !
صوکره هر سوزک سویله نه جک زمانی وار ایمش طبیعت حیات کتم اسراری
انجق بو صورتله تقیید ایتمش ایمش !

آرادن اوچ دورت کون داها کجدی، کچمه دی، بزم بیله نظر دقتمزی جلب
ایده جک وجهله مدیرده، مبصر لر آراسنده ینه بر تلاش، معمائی کوز، قاش
اشارتلی پید اولدی. حتی :

جامعه کیدرکن بریله دیوانخانه ده قونوشان امامک آغزیدن :

— الله تقصیراتی عفوایله سین !

مألنده بر دعا پارچه می، امامک مخاطبی اولانده، شیمدی اولسه طرفدارلغنه
حمل ایدیله جک درجه ده تاویلدن آزاده اوله رق :

— کندی کنی اولدورمش دینلرده وار، قیمشلر دینلرده !
 طرزنده اجمال ایدیه جك اوزون بر لاف ایشیدیلدی . فقط بو سوز کیمه
 عاند ایدی ؟ آکلاشیله مادی .

بن بو کونلرده بردن بره خسته لاندیم . مکتبده هنوز خسته خانه ترتیباتی یوق
 ایدی . بر از آغیرجه اولانلری (یکی باغچه) ده کی (غربای مسلمین) خسته خانه سنه
 سوق ایدوب اوراده معاینه ایتدیریورلر، طیبیک ویره جکی قراره کوره یا اوراده
 یاتیریورلر ، یاخود ولیسنک خانه سنه کوندیریورلردی . بنی ده یانمه بر خدمتچی
 قاهره اویمه کوندردیلر .

اوه واردیغمده والده یوق ایدی ؛ قوناغه کیتمش ایمش . خدمتچی بنی اورایه
 قادر کوتوردی ، تسلیم ایتدی .

تامده حوادث آلنه جق بریر ! . . زمانمز غزته جیلکی ، او کونلرده اولسه
 ایدی برنخبر ، قوناغك سلاملق طرفی دیوارلرینه سورونسه بر قاج ستونلك یازی
 یازه بیایردی ! .. حرمدده ایسه روایت روایت اوزرینه کلیوردی . چونکه بویوک
 خام سرایی ایدی . همده (سلطان مجید) ك كهچه جیلرندن ، (عادلہ) سلطانك
 خواص مقرینندن ایدی .

بنی خسته لغمدن طولایی کندی او طه سنه یاتیره رق بالذات باقیوردی . بومنا-
 سبتله کیم کلیرسه آنکه بنم یانمده قونوشیوردی . والده کبی کتوم دکل ایدی . معلوم آ
 سراییلر سربست اولورلر . حق ا کثریسنه (دلی سرایی) عنوان اخاص اولوردی .
 یاتاغمك یانی باشنده اوطوریور ، ابتدا الیه آلنمی یوقلادقندن صو کرا آتش
 وارسه کوموش بر طامس ایچنده کل سیر که سنه باتیریلش دلبنلردن بر بنی ده کیشدیریوردی .
 اوزمانلرده (آتئی فییه وریك) تداوی ، یکانه بویله ایدی . فی الواقع ، بواصول
 تداوی بکا ای کلیوردی .

کیتدیكمك ایرتسی کونی ایدی که طالغینلغم اولدقجه خقیقله مش ، یاتاق ایچنده
 اوطوریوردم ، قالفه لردن بری ، (عنبر آغا) نك کلدیکنی خبر ویردی .
 اوزون بویلو ، صیریم کبی اینجه برزنجی ! ... (عادلہ) سلطان می ، یوقسه

باشقه برسلطانمی ، اونك آغالرندن ایمش . خانم افندی بی اتکله دکن صو کرا بر طاقم سلامر صایدی ، حال و خاطر سورانلرک اسمارینی صایدی . بر طاقم قارشیلقلی سلامر ، دعالر ، نالردن صو کرا نوبت سئوال جنتمکلنه انتقال ایندی .

بو جنتمکلن کیم اولیوردی ؟ (غنبر آغا) دیدی که :

- سرایلر پک صیقی افندی بچکم .. بندن طویمیش اولماییکز .. کندی کندی لرینه

قییمشلر !

کوچوکلکمده جان قولاغیله دیکله دکلرمی ، جان کوزیله کوردکلرمی آلان اونوتا میورم . بو قییمق کله سیده بونلر میاننده در .

- دیدکلری کبی ماقاص ایله می ؟

- او یله ایمش افندم .

- افندیمن نه دیورلر ، کیم بیلیر .

- چوق آغلادیلر . یمک بیله ییه مه دیلر ... خزینه دار اوسته طویار طویماز

سرایک ایچنی کورمه یک . عجمیلره وارنجیه قدار جمله سی یاس طوتیورلر .

آکلاما دیغم برکله ده : یاس .

بویوک خانم ایکی ایله شیشمان دیزلرینه اوریور ، آغلا یور ، آغلادقجه اتلی

یوزی ، بورنی قیزاریه یوردی . بکاده بر محزونلق چوکدی . بنمده کوزلرمدن

یاشلر دو کولمکه باشلادی . فقط شاعرک دیدیکی کبی :

(آغلارم اما نیچون ، بیلیم کیمکچون آغلارم)

غالبا (انقلاب !) لرک تاثیراتنده مؤدا و غایه نه اولورسه اولسون اونی بیلوب

آکلامه دن بری نه یاپارسه دیکری ده اونی یایمق مشروط .

والده بی چاغیرتدی . آکا :

- دیدکلری کبی ایمش . کندی کندی لرینه قییمشلر !

ده نیجه والده ده آغلامغه باشلادی . (غنبر آغا) ده خویلا ندی . قونا قدم کی

خایقلردن کورنلر اولمش ایسه ؛ احتمالکه :

- خانم افندیمن زده آغلا یورلر ،

دیه اونلرده آغلامشاردر !

چو جوقلغمله برابر حقنده کوز یاشی دو کولن بو (جشمکان) ك، تا او کیجه کی
(قییمق) سوزینك معطوف علیهی اولان اسکی پادشاه اولدینغی آ کلامش ایدم .
حال بوکه ایرته سی کون آیاغه قالقدیغمده قوناقدی شایع اولان روایتلرک الک قوتلیسی :
- قییمشدر !

ایدی . حتی والدهده بو طرفدن کورونیوردی . (سلاملق) ددهده بویله بر
ظن غالب وار ایدی .
بك افندی هیچ کورونیور ، کیسه یی قبول ایتمیوردی . قوناغه کلوبده
صورانلرده ، آ غالر :
- براز کیفسزدرلر !

دیورلردی .

بو کیفسز لکک، او کونلرده عمومی برماهیت آلمش اولدینغی بزه تاریخ بربری
آردنجه قید ایتدیکی وقوعات و حادثات ایله پک صریح اوله رق نقل ایدر . حتی
ینه او کونلرده شاعرلردن برینک سویله مش اولدینغی :
« خلعه اجلاس ایچون برلما دیلر شاهراه
« کلدی بری سویله دی لفظی مراد پادشاه

تاریخه داخلیه ناظر اسبقی (ممدوح) پاشا مرحوم - که اوتودن بری سیرای
منسوپیننده ایدی - خلعلر واجلاسدر) نامنده کی اثرنده :
(بر نقصانی وار اما معناسی تام بولندیغی مزایاشناسان عرفان نظرنده مسلمدر)
طرزنده مزایاشناسانه تحشیه ایله مشدر .

احمد راسم